

Majandusõpetus

Üldalused

Õppe- ja kasvatusesmärgid

Gümnaasiumi majandusõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) saab aru ühiskonnas ja majanduses toimuvatest protsessidest ning nende vahelistest seostest;
- 2) oskab eristada erinevaid majandussüsteeme, tunneb turumajanduse ülesehitust ja toimimise põhimõtet;
- 3) oskab nimetada riigi/regiooni majanduse arengut mõjutavaid tegureid;
- 4) oskab hinnata inimtegevuse võimalusi ja tagajärgi erinevates looduslikes ja sotsiaalsetes, poliitilistes tingimustes;
- 5) väärtustab jätkusuutlikku arengut;
- 6) saab aru maailmamajanduse kui süsteemi talitlemisest, teab Eesti kohta selles;
- 7) oskab kasutada statistilisi materjale, diagramme, erialast kirjandust, et hankida, töödelda ja analüüsida esitatut teavet;
- 8) oskab kasutada infotehnoloogiavahendeid teabe hankimiseks, korrastamiseks ja esitamiseks;
- 9) oskab oma seisukohta avaldada ja seda põhjendada;
- 10) oskab kasutada majandusõpetuse tunnis omandatud teadmisi ja oskusi igapäeva- elus toimetulekuks.

Õppeaine kirjeldus

Majandusõpetuse õpetamisega antakse õpilasele arusaamine ühiskonnas ja majanduses toimuvatest protsessidest, nende seaduspärasustest ja vastastikkustest seostest.

Majandusteaduse kui iseseisva õppeaine käsitlemine algab Ülenurme Gümnaasiumis alates 11. klassist, kuid vajalikud eelteadmised peab andma põhikooli maateaduse ja ühiskonnaõpetuse kursused. Majandusõpetuse kursused on ülesehitatud temaatilisel printsiibil, mis tähendab, et käsitletakse vaid kõige olulisemaid ühiskonnas ja majanduses toimuvaid protsesse ning nendevahelisi seoseid, mida illustreeritakse konkreetsete näidetega nii Eestist kui mujalt maailmast.

Majandusõpetusel on tihedad seosed teiste õppeainetega. Majanduses toimuvatest protsessidest paremaks arusaamiseks on vaja teatud eelteadmisi geograafiast, ajaloost, matemaatikast, ühiskonnaõpetusest, sotsioloogiast, psühholoogiast.

Majandusõpetus on väga tihedalt seotud igapäevaeluga. Igapäevastest maailma ja kodumaa sündmustest arusaamine eeldab nii geograafilist kui ka majanduslikku määratlemist, kus ja miks midagi toimub. Majandusliku mõtlemise kujundamine aitab õpilasel paremini orienteeruda meid ümbritsevates igapäevastes protsessides ja paremini mõista nende protsesside kulgu ja tekkepõhjust.

Õpitulemused

Gümnaasiumi majandusõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1.1. saab aru ühiskonnas ja majanduses toimuvatest protsessidest ning nende vahelistest seostest;

- 1.2. oskab eristada erinevaid majandussüsteeme, tunneb turumajanduse ülesehitust ja toimimise põhimõtet;
- 1.3. oskab nimetada riigi/regiooni majanduse arengut mõjutavaid tegureid;
- 1.4. oskab hinnata inimtegevuse võimalusi ja tagajärgi erinevates looduslikes ja sotsiaalsetes, poliitilistes tingimustes;
- 1.5. väärtustab jätkusuutlikku arengut;
- 1.6. saab aru maailmamajanduse kui süsteemi talitlemisest, teab Eesti kohta selles;
- 1.7. oskab kasutada statistilisi materjale, diagramme, erialast kirjandust, et hankida, töödelda ja analüüsida esitatut teavet;
- 1.8. oskab kasutada infotehnoloogiavahendeid teabe hankimiseks, korrastamiseks ja esitamiseks;
- 1.9. oskab oma seisukohta avaldada ja seda põhjendada;
- 1.10. oskab kasutada majandusõpetuse tunnis omandatud teadmisi ja oskusi igapäevaelus toimetulekuks.

I kursus Majandusteooria alused

1. Ratsionaalne käitumine ja majandusteooria

Õppesisu

Majandusteooria olemus. Majanduslik käitumine ja mõtlemine. Ressursside piiratus. Majanduse kolm põhiküsimust – mida, kuidas ja kellele toota? Erinevad majandussüsteemid – tava-, käsu- ja turumajandus. Majandusteooria alustalad. Võimaliku tootmise piir, alternatiiv-kulu printsiip, kahanevuse seadus, piirprintsiip.

Põhimõisted: Alternatiivkulu, turu-, tava- ja käsumajandus, piirprintsiip, kahanevuse piirprintsiip.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Teabeallikate põhjal riikide majandussüsteemide analüüsimine ja graafikute lugemine.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane

- 1) saab aru ühiskonnas ja majanduses toimuvatest protsessidest ja teab nende protsesside tekkepõhjusi;
- 2) oskab eristada erinevaid majandussüsteeme ja teab nende põhitunnuseid;
- 3) oskab selgitada turumajanduse olemust ja toimimise mehhanismi;
- 4) oskab selgitada majanduses toimuvaid arenguid, nende tekkepõhjusi ning tagajärgi;
- 5) oskab välja tuua riikide arenguerisust põhjustavad tegurid.

2. Eesti rahvastik

Õppesisu

Demograafia mõiste ja rahvastikuandmete allikad. Eesti rahvaarvu dünaamika ja rahvastiku majanduslik struktuur. Rahvastiku juurdekasv. Lihtne ja laiendatud taastootmine. Rahvastiku soolis-vanuseline struktuur. Rahvastiku sotsiaal-majanduslik staatus. Sotsiaalkindlustus.

Põhimõisted: Rahvastikuregister, tööjõud, heitunud isikud, sotsiaalne kaitse, sotsiaalne risk, riiklik pension, demograafiline koormuskoefitsient, rahvastiku uuendamise kordaja.

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) oskab analüüsida rahvastikusatistika andmeid;
- 2) oskab selgitada loomuliku iibe ja majanduse arngu seoseid;
- 3) oskab selgitada tööturu probleeme
- 4) tunneb sotsiaalkindluse põhimõtteid

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Rahvastikupüramiidi analüüs. Rahvastikustatistika andmebaaside kasutamine.

3. Majanduslik ebavõrdsus ja vaesus

Õppesisu

Ühiskonna areng ja tulude jaotus. Võrdsus ja ebavõrdsus ning selle põhjused. Ebavõrdsuse mõõtmine Lorenzi kõver. Vaesuse mõiste. Vaesuse kriteeriumid erinevates riikides. Kes on vaesed, vaesuse põhjused.

Põhimõisted: ressursside piiratus, tulu, rikkus, maksumäär, füüsiline- ja finantskapital, detšiiljaotus, kumulatiivsus, banaanivabariik

Õpitulemused

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) teab ebavõrdsuse põhjuseid ja oskab neid analüüsida;
- 2) tunneb vaesuse mõõtmise kriteeriumeid ja oskab analüüsida vaesuse tekkimise põhjuseid;
- 3) oskab eristada tulu rikkusest;
- 4) teab füüsilise- ja finantskapitali erisusi

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Lorenzi kõvera koostamine ja analüüs

4. Nõudmine ja pakkumine

Õppesisu

Turg ja turumajandus. Nõudmine ja seda mõjutavad tegurid. Pakkumine ja seda mõjutavad tegurid. Tasakaalu kujunemine turul. Turg kui majanduskorraldus. Hindade roll majanduses.

Põhimõisted: turg, nõudmine, ülenõudmine, pakkumine, ülepakkumine, turu tasakaal, defitsiit

Õpitulemused

- 1) iseloomustab nõudmise ja pakkumise koosmõju tasakaaluhinna kujundamisel;
- 2) saab aru pakkumise ja nõudluse joonistest; hindab nõudluselastsuse mõju nõutavale kogusele;
- 3) selgitab defitsiidi ja ülepakkumise majanduslikke ja sotsiaalseid tagajärgi.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Nõudluse ja pakkumise kõverate joonistamine ja analüüs

5. Tööturg, palk ja tööpuudus

Õppesisu

Töö ja palk. Miks tehakse tööd. Töö nõudmine ja pakkumine. Tööturg. Tööjõud.

Ametiühingute roll ja eriliigid. Tööpuudus, selle liigid ja põhjused. Muutused tööturul.

Tööpuuduse-vastased meetmed. Eesti tööjõu turg ja selle probleemid. Aktiivne ja passiivne tööpoliitika.

Põhimõisted: neto-, bruto- ja reaalpalk, tööpuudus, töötü, streik, lokaut

Õpitulemused

- 1) oskab selgitada tööturu probleeme;
- 2) tunneb tööseadusi ja oskab valida või leida tööd, arvutada bruto- ja netopalka ning tööandja kulusid tööjõule;
- 3) teab ametiühingute rolli majanduses.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Bruto- ja netopalka teisendamine/arvutamine.

6. Ratsionaalne tarbimiskäitumine

Inimeste vajadused ja kaupade kasulikkus. Maslow vajaduste püramiid. Piirkasulikkuse teooria. Tarbija eelarve ja raha kasutamine. Tarbija ostukäitumise mudelid. Harjumuspärane ostmine.

Põhimõisted: vajadus, kasulikkus, samasuskõverad, eelarve.

Õpitulemused

- 1) saab aru, et tarbimise eelduseks on inimeste vajadused;
- 2) tunneb tarbija ostukäitumise mudeleid
- 3) tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana,

4) oskab tarbida säästlikult; planeerib ning koostab isiklikku ja pere eelarvet, analüüsib eelarve piiranguid;

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Erinevate demograafiliste statistiliste materjalide otsimine internetis ja andmete süstematiseerimine arvuti abil

II kursus Ettevõtlus

1. Õppesisu

Ettevõtlus

Õppesisu

Ettevõtja, ettevõtlus ja ettevõtte. Ettevõtja omadused. Ettevõtte vormid: täisühing, usaldusühing, osaühing, aktsiaselts. Ettevõtlusega seotud statistika. Ettevõtluspoliitika Äriplaan, äriplaani osad ja koostamine. **Põhimõisted:** Ettevõtja, ettevõtlus, ettevõtte, täis-, usaldus-, osaühing, FIE, aktsiaselts, äriinkubaator, teaduspark, äriplaan, ärikontseptsioon, turundus, finantsplaan, kasumiplaan, planeerimine.

Õpitulemused

- 1) teab ettevõtluse vorme lähtuvalt äriseadustikust ja oskab välja tuua eri vormide erinevusi;
- 2) teab üksikisiku ja ettevõtte kohustusi riigi ees, analüüsib ettevõtte rolli turumajanduses;
- 3) saab aru äriplaani olulisusest ettevõtluses ja oskab koostada lihtsamat äriplaani;
- 4) oskab lugeda ja koostada tähtsamaid ettevõtluse aruandeid.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Äriplaani koostamine, ettevõtlusega seotud statistiliste andmete analüüs.

2. Konkurents

Õppesisu

Turustruktuur ja hindade kujunemine. Täielik konkurents ja monopolistlik konkurents Oligopol ja monopol. Konkurentsipoliitika. Konkurentsi mõju tarbijale.

Põhimõisted: turustruktuur, oligopol, monopol, patent, litsents, mastaabisääst.

Õpitulemused

- 1) oskab iseloomustada erinevaid turustruktuure;
- 2) mõistab konkurentsi olulisust ja oskab välja tuua selle negatiivseid ja positiivseid külgi;
- 3) mõistab konkurentsi reguleerimise vajadust;
- 4) teab tarbija õigusi.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Tutvumine tarbijakaitse portaaliga

3. Ettevõtte tulud ja kulud

Õppesisu

Tulude ja kulude vahelised seosed. Erinevad kulude käsitlused ja kulude liigitus. Optimaalne tootmismah. Püsi- ja muutuvkulud. Ettevõtte majandusarvestuse süsteem. Bilanss.

Põhimõisted: tulu, kulu, dividend, püsiv- ja muutuvkulu, finantsarvestus, juhtimisarvestus, eelarve, finantsaruanded, bilanss, amortisatsioon, rahavoog.

Õpitulemused

- 1) oskab hinnata tootmistegureid ja tegurituluseid ning selgitada, kuidas turg ja hind määravad tootmist ja tarbimist;
- 2) teab üksikisiku ja ettevõtte kohustusi riigi ees, analüüsib ettevõtte rolli turumajanduses;
- 3) oskab lugeda ja koostada tähtsamaid ettevõtluse aruandeid

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Amortisatsiooni ja dividendi arvutamine, bilansi koostamine, finantsaruannete lugemine.

4. Ettevõtte finantseerimine ja raamatupidamine

Õppesisu

Ettevõtte kapitaliallikad, aktsiate ja obligatsioonide müük. Tootlus ja mastaabisääst.

Väheneva tootluse põhjused. Ettevõtte raamatupidamine.

Põhimõisted: aktsia, obligatsioon, tootlus, mastaabisääst, raamatupidamine, bilanss, krediit, deebet, konto, saldo.

Õpitulemused:

- 1) teab, kuidas leida ettevõtte asutamiseks vahendeid;
- 2) selgitab tootlikkust, mastaabisäästu ja masstootmist, teab kvalifitseeritud tööjõu, nüüdisaegse tehnoloogia ning ressursside efektiivse ja keskkonnasäästliku kasutamise otsest mõju tootlikkusele;
- 3) oskab kassapõhist raamatupidamist.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Raamatupidamise põhiaruannete koostamine.

III kursus

Riik ja finantsturud

1. Raha ja pangandus

Õppesisu

Raha tekkimine ja ajalugu. Rahahulga osad ja funktsioonid. Pangandus. Kommertspangad. Keskpanga majanduslik roll. Eesti rahasüsteem – valuutakomitee Eesti majanduspoliitiline mudel.

Põhimõisted: raha, raha funktsioonid, krediitkaart, valuutakurss, intress, pank, diskontomäär, inflatsioon, likviidsus, reservimäär, kapitali adekvaatus, panga bilanss, valuutakomitee, konverteeritavus.

Õpitulemused

- 1) teab, et raha on üldtunnustatud maksevahend, väärtuse mõõdupuu ja kogumisvahend, võrdleb laenudest saadava kasu ja kaasnevate kulutuste ja riskide vahekorda;
- 2) oskab selgitada keskpanga rolli riigis;
- 3) tunneb Eesti rahasüsteemi alust- valuutakomitee süsteemi;
- 4) tunneb panganduse põhimõisteid ja panga rolli majanduse arendamises.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Valuutakurssidega tutvumine erinevates internetiportaalides, intressiarvutus. Õppelaenu tingimused ja kulud. Ajakirjanduses avaldatud pangabilansi lugemine.

2. Väärtpaberid ja väärtpaberiturud.

Õppesisu

Finantsturu tekkimine ja funktsioonid. Väärtpaberite erinevad liigid. Võlakiri, obligatsioon, hüpoteek. Aktsiad: lihtaktsia, eelisaktsia. Väärtpaberiturud. Aktsiate müük börsil Aktsiabörside liigitus, tuntumad aktsiabörsid.

Põhimõisted: Väärtpaberiturg, rahaturg, kapitaliturg, aktsia, võlakiri, optsoon, futuur, börs, maakler, diiler.

Õpitulemused

- 1) mõistab finantsturu vajalikkust ja olulisust rahaliste vahendite ümberpaigutamisel;
- 2) tunneb tähtsamaid väärtpabereid;

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Interneti kasutamine börsiinfo hankimisel, intressiarvutus

3. Turu puudulikkus ja valitsuse osa majanduses.

Õppesisu

Turumajandus ja ühiskonna heaolu. Turumajandus ja efektiivsus. Turu puudulikkus. Tootmise ja tarbimisega kaasnevad välismõjud. Ühishüvede ebapiisav pakkumine turul. Valitsuse majanduslik tegevus. Riigi majandustegevuse finantseerimine. Maksud. .Otsesed ja kaudsed maksud. Riigi eelarve. Eesti riigieelarve ja maksusüsteem.

Põhimõisted: Efektiivsus, turu puudulikkus, valitsussektor, avalik sektor, maksusüsteem.

Õpitulemused

- 1) oskab selgitada riigi rolli majanduses ja ühiskonnas;
- 2) oskab välja tuua turumajanduse puudused ja nimetada valdkondi, kus turuseadused ei toimi;
- 3) omab ettekujutust riigieelarve kujunemisest, oskab nimetada Eesti riigieelarve peamised tulu ja kuluartikleid;

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Maksude arvutamine, Eesti erinevate aastate riigieelarvete võrdlus.

4. Töölepinguseadus.

Õppesisu

Tööleping kui tööjõu värbamise alusdokument. Töötaja õigused ja kohustused. Tööandja õigused ja kohustused.

Põhimõisted: Tööleping, juriidiline isik.

Õpitulemused

- 1) teab töötaja ja tööandja peamisi õigusi ja kohustusi;
- 2) oskab kasutada Riigi Teatajat vajaliku informatsiooni hankimiseks.

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

Tutvumine Riigi Teataja koduleheküljega

5. Rahvusvahelised rahasüsteemid.

Õppesisu

Rahasüsteemide ajaloost. Kullastandard. Bretton – Woodsi kokkulepe. Eesti rahasüsteem: valuutakomitee. Euro kujunemine ja kasutuselevõtt. **Põhimõisted:** Kullastandard, valuutakomitee, deflatsioon, inflatsioon.

Õpitulemused

- 1) oskab selgitada raha ja rahasüsteemide kujunemise põhjusi;
- 2) oskab välja tuua euro kasutuselevõtu eeliseid ja puudusi

Praktilised tööd ja IKT rakendamine

- 1) oskab kasutada infotehnoloogiavahendeid rahasüsteemide alase teabe hankimiseks.

Õppetegevused

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingat teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab piisavalt aega nii huvitegevuseks kui ka puhkuseks;
- 3) võimaldatakse nii individuaal- kui ka ühisõpet (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd, õppekäigud, praktilised tööd, töö arvutipõhiste õpikeskkondadega ning veebimaterjalide ja teiste teabeallikatega), mis toetavad õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õpiülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse IKT-l põhinevaid õpikeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: arvutiklass, kooliümbrus, näitused, ettevõtted jne;
- 7) toetab avar õppemetoodiline valik aktiivõpet: rollimängud, arutelud, väitlused, projektõpe ja uurimistöe koostamine, praktilised ja uurimuslikud tööd (nt ettevõtete ja protsesside vaatlemine ning analüüs, protsesse ja objekte mõjutavate tegurite mõju selgitamine, komplekssete probleemide lahendamine) jne

Füüsiline õpikeskkond

Praktiliste tööde läbiviimiseks korraldab kool vajaduse korral õppe rühmades.

2. Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus on IKT vahendid.
3. Kool võimaldab ainekavas nimetatud praktiliste tööde tegemiseks vajalikud vahendid ja materjalid ning demonstratsioonivahendid.
4. Kool võimaldab sobivad hoiutingimused praktiliste tööde ja demonstratsioonide tegemiseks vajalike materjalide kogumiseks ja säilitamiseks.
5. Kool võimaldab kooli õppekava järgi õpet väljaspool kooli territooriumi (ettevõtetes, uurimisasutustes jne).
6. Kool võimaldab ainekava järgi õppida arvutiklassis, kus saab teha ainekavas loetletud töid.

Hindamine

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletud õpitulemustele. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Hindamisel arvestatakse õigekirjavigadega, mis on tehtud mõistetes ja kohustuslikus geograafilises nomenklatuuris. Õpitulemuste kontrollimise vormid peavad olema mitmekesised ja vastavuses õpitulemustega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Õppevahendid

Arrak, A jt. Majanduse ABC. – Tartu: Avatar OÜ 2002

Arrak, A jt Majanduse algkursus. Õpik keskkoolile – Tartu :OÜ Eric 1995

Arrak, A jt Rahvamajandus (Makrotasand II) – Tartu 1996

Junior Achievement. Majandusõpik Gümnaasiumile. - Tallinn 2005

Junior Achievement. Ülesandekogu I-III

V. Türk Turumajanduse alused. Metoodiline õpperaamat. – Tartu 1997